

лишь на:

а/ вульгаризми /крякатыя выказы, пареміялагічныя адзіткі, інакшазначэнні/, напрыклад: ...лімет костячак маскоўскіх, польскіх, літоўскіх палатно „дзіма пустак, багот беларускай зямлі...“ /„Роднае карэньне“/; Увагоде у лес, увагоде ў косці! /„Расага“/; Не п'еша мце тут і не еспа мце тут. /„У чым яго крчуда?“/;

б/ сіловацыя ў выглядзе структура-сэгаварага звужэння або пашырэння ўзвальных афарызмаў, напрыклад: І таму быць, таму не мігавець, толькі прэсна чыяк гоўіцца. /„Сіма“/; І таму быць — ад чаго не выкруціцца. /„Страханне“/;

в/ аксэірацыйныя /іх пераваліць большасць/, напрыклад: Каб не бы- то гэта людзям загадак, не было б чалавечкага адца... Прапалі б лю- дзі. /„Роднае карэньне“/; З чепшых людзей гоўіць пар-голац звароў, пумліцца не маючы. /„Роднае карэньне“/; Цяжасць характава залезыць для людзей ад ўспрымання. /„Еду дамоў“/

Гэроты ўважальнасці срод афарызмаў можна выдзеліць два тыпы:

а/ афарызмы як моўная адзітка толькі ў мове пісьменніка /узвальных будаўніцкіх/, — іх семі афарызм умяваецца некалькі разоў у творах пісьменніка, напрыклад: Усё мігавець; Бкая думіца і знобав усё на свеце;

б/ афарызмы — узвальныя адзіткі, напрыклад: Заліваючыся хапачы- на за сцягоўку; І таму быць, таму не мігавець.

З удзелам лексікаўзвральнага функцыі афарызмы могуць быць:

а/ самастотным выказваннем /рэплікай персанажа/, напрыклад: Саме чыяк і мовея сьмере, — ашоў развадаў сам з сабой генерал, — каці чыма за чаго імкунца, каці чыма куды ленець, чыма размажу... /„Венерка“/;

б/ часцінай выказвання /рэпліка аўтара-апазіцыянальнага або двотых асоб/, якое прыпадае, напрыклад: Паргоса, — адказаў „велькія га- лара, з шчыне шчыкі“ мачея Рухі і — чыкі — павуадра на печ.

/„У лезні“/

Афарызмы ў творах пісьменніка могуць падпадаць мікраплікава* гарцеляцы /ужываюцца па частках у мове розных асоб/, напрыклад: /Нупрэ*:7 Пахвём -- паглядзім. -- /Духім:7 Калі дахвёмся. /„Роднае карэнне“/, параўн.: пахвём — паглядзім, калі дахвёмся.

Як правіла, афарызмы ўжываюцца ў абсалютна аўтаномна* пазіцыі: яны без змянення сваё* сітаксічна* структуры выдзяляюцца з выказвання. Аднак у Гараднанага афарызмы нярэдка выступаюць у адносна аўтаномна* пазіцыі /яны свабодна — без змянення фармальна* структуры — не выдзяляюцца з кантэксту/. Гэта пазіцыя можа быць:

а/ сіntagматычнага тыпу /кантактная і дыстантная парцэляцыя/, напрыклад: Папарышыся, костачкі нагрэеш свае, мо* та душы палягчэе крыху табе. /„У лезні“/, параўн.: папарышыся — і та душы палягчэе; А паглядзі ты, сваток, на панскае вьціцё. Яно а найболе* талкое, што горш ... сабенкага. Распушта, паскудства. /„Роднае карэнне“/; параўн.: панскае вьціцё горш за сабенкае: распушта, паскудства.

в/ парадigmatычнага /змяняецца форма дзейстоўчага і іменчага прэдыкатаў/, напрыклад: Пазываецца ў слезах скрыпка, плыча аб маргасці таго свету, дзе адзіг любіць, а другі -- не. /„Зрабная музыкава песня“/, параўн.: маргы той свет, дзе адзіг любіць, а другі -- не. Або: Нам на врых вялікі перад госпадам *орам будзе, калі ўвядзём каго ў спакусу дабром сваім, што пацалі нам людзі добрыя на маласыр впо... /„Чарнічка“/; параўн.: не ўвядзі ў спакусу дабром сваім.

Сітаксічная форма афарызмаў часам ускладняе разуменне іх семантыкі. Найбольш рэльеўна значэнне афарызмычных выказаў можа выявіць метадам трансафарматычнага аналізу -- шляхам логіка-сітаксічнага ператварэння зыходнага афарызма ў яго „класічную“ форму, напрыклад: О*, Нупрэ*, паглядзі за сьтан, — гаворыць сват Яхім, — пара яго апаслівае, маладая. /„Роднае карэнне“/; параўн.: маладая пара —

власлівал.

Атарыстичнась аўтарска? думкі часам паслабляцца /выяважна ак-
рэслена/, — калі яна адносіцца не да кожнага, а да пэўна? асобы,
напрыклад: ... і у пэўска? палубоўніцы ёсьць чалавечае сэрца і яна ў
яе сваім хлебе — чалавек /„Страшная музэкава песня“/; параўн.:
„у пэўска? палубоўніцы“ — у кожнага, „яна“ — кожны.

Электронный архив библиотеки МГУ имени А. А. Кулешова